

MARGARIDA COLOMER i ROVIRA

L'exili republicà

En articles anteriors, ja hem posat de manifest que la Guerra Civil espanyola va ser un drama col·lectiu que va tenir unes conseqüències terribles per a tota la societat i, en especial, per a totes les persones que havien defensat la República. Aquesta tardor, l'exili ha recuperat la memòria i ha estat objecte de debats i revisió que ens han portat dades noves. Probablement, mai acabarem d'avaluar completament el que van representar les conseqüències de la Guerra Civil.

Tots tenim present l'exili i la mort de Lluís Companys i d'altres dirigents coneguts. Justament aquest estiu hem recordat l'exili i la mort d'un dirigent obrer: Joan Peiró i Belís. De tota manera voldria posar l'èmfasi en l'exili de les multituds anònimes i destacar les seves renúncies, dolors i, més encara, les d'aquells que van continuar combatent des de l'exili o a la resistència dins el teixit associatiu i polític.

A Europa i a Amèrica hi ha testimonis de l'exili republicà; gent que ens pot explicar les seves esperances, l'enyorament i la seva voluntat de tornar a Catalunya. Molts van morir sense aconseguir-ho; altres van tornar i d'altres van reconstruir famílies noves. Van marxar del país aproximadament 500.000 persones, de les quals, entre 150.000 i 300.000 no van tornar.

Avui, però, voldríem posar a la memòria algunes dades i característiques del que va representar l'exili per a la majoria de republicans

que, al veure's compromesos amb la Generalitat republicana, sindicats o ajuntaments, van haver de fugir del país.

Ningú va poder evitar que, a partir del gener de 1939, enmig de la derrota, tota la geografia espanyola estigués plena de centres de reclusió, molts d'ells a l'aire lliure, alguns envoltats de filferades, altres en edificacions inhòspites. Hi ha un informe que explica que els camps estaven massificats, que la presència de la fam era constant i que la dieta hipocalòrica va provocar una forta mortaldat.¹ El 1940, el nombre estimat de presoners va ser de 280.000, dels quals 103.000 estaven condemnats a mort. A banda d'aquestes xifres, hi ha unes interminables llistes de desapareguts.

També hi va haver un èxode col·lectiu cap als Pirineus. Davant d'aquesta situació, el govern fran-

cès, després d'un seguit de dubtes i d'indecisions, finalment va obrir les fronteres, posant com a condició que els soldats lliuressin les armes. Complida aquesta condició. Els refugiats i refugiades amb els seus fills, van ser acollits en un règim més semblant al de presoners que no pas d'exiliats polítics. Es van organitzar una sèrie de camps de concentració prop de les platges: Agde, Argelers, Barcarès, Bram, Cotlliure, Gurs, Ribesaltes, Sant Cebrià, Septfons, Vernet. Al cap de pocs mesos va començar la Segona Guerra Mundial i molts dels refugiats van continuar lluitant contra el feixisme i, alguns d'ells, cap al final de la guerra, van acabar als camps de concentració nazis.

Va ser un exili multitudinari. Es diferencia moltíssim d'altres exilis anteriors al 1939 a Espanya, per la raó de ser un fet massiu. La

Èxode de soldats i civils republicans cap a la frontera francesa. Febrer del 1939.

1. Segons dades extretes de la informació que s'ha rebut d'Atenció als Expressos, a l'estat espanyol hi va haver uns 190 camps de concentració, més de 200 presons i centres penitenciaris, 200 batallons de treballadors i una vintena d'hospitals de presoners, a més de presons habilitades en escoles, vaixells, convents, castells, etc.

gent no té altra opció: o l'exili o la mort. Es configura com un autèntic desterrament. Tots els testimonis evidencien les condicions humiliants que va haver de suportar la població civil i militar que, després d'haver lluitat durant tres anys contra el feixisme, es va veure obligada a abandonar el seu país.

Els exiliats catalans van crear centres de trobada on s'organitzaven actes literaris, s'editaven revistes en què es potenciaven les obres literàries, les traduccions i la història del nostre país. En definitiva, la pàtria dels exiliats era la seva pròpia llengua, tan reprimida, d'altra banda, al seu país

Aquesta situació va despertar en molts països la solidaritat per la causa republicana. El cas de França ja l'hem explicat, però també va enviar refugiats a la seva colònia d'Argèlia. El juny de 1939, es va celebrar a París la «Conférence d'Aide aux Réfugiés Espagnols» que va contribuir a organitzar diversos

comitès d'ajuda als refugiats. Mèxic va ser un dels primers països que va organitzar-ne un acolliment massiu i després s'hi van afegir Argentina, Colòmbia, Austràlia, Bèlgica, Xile, Cuba, Dinamarca, Finlàndia, Gran Bretanya, Holanda, Irlanda, Itàlia, Luxemburg, Noruega, Palestina, Suècia, Suïssa, Txecoslovàquia i la Unió Soviètica.

Cal aclarir que els comitès van organitzar els refugiats per grups i destinacions, van recollir diners i van desenvolupar un treball d'informació per a difondre la realitat de la situació per contrarestar la propaganda que alguns mitjans de comunicació feien en contra dels refugiats.

Està comprovat que després de la guerra civil, el panorama espanyol dels anys quaranta es va enfonçar a nivell cultural tant per la

repressió feixista com perquè una bona part dels escriptors, artistes, músics, científics i docents havien donat suport a la República i es van veure abocats a l'exili. Durant molts anys, el règim de Franco va silenciar el treball i les obres d'aquests autors i la feina feta per ells al països que els van acollir.

Una qüestió també comprovada va ser la de les escissions polítiques i les ruptures en el si dels partits del Front Popular a causa de la desfeta política, però això contrastava amb un altre element que va reunir amb molta força a tots el països d'acollida: la importància de la cultura com a factor d'unió, de reafirmació dels ideals de solidaritat. Aquest és el cas de Catalunya que, tant a Mèxic com a França, Suïssa, etc., va crear centres de trobada on s'organitzaven actes literaris, s'editaven revistes en què es potenciaven les obres literàries, les traduccions i la història del nostre país. En definitiva, la pàtria dels exiliats era la seva pròpia llengua, tan reprimida, d'altra banda, al seu país.

A Argenton, com a la resta de pobles de Catalunya i d'Espanya, també hi havia gent que va haver de marxar i, per tant, caldria recordar-los. En Joan Vilanova, alcalde d'Argenton del 1936 al 1939, que va estar exiliat a França; en Jaume Lladó i Ros –i la seva família– que va ser primer tinent d'alcalde el 1931 i alcalde el 1934; en Salvador Coll, regidor a l'Ajuntament d'Argenton per ERC, que va morir d'accident, camí de França; en Josep Calvet, alcalde d'Argenton, president de la Unió de Rabassaires de Catalunya, diputat a les Corts de la República i conseller d'Agricultura del govern de la Generalitat que va exiliar-se a Bogotà on va morir sense poder tornar al seu país. I el mateix Josep Puig i Cadafalch que també va

estar exiliat a França. Enric Abril, que va refugiar-se a França on va viure a Gurey-le-Chatel i en tornar de l'exili va viure a Mataró, i el seu germà Salvador, ambdós militants del PSOE i de la UR. Posteriorment, van fundar el PCE a la comarca del Maresme. Margarida Abril, filla d'Enric Abril, que va marxar a l'exili ja que estava compromesa políticament amb el moviment de joventuts comunistes de Catalunya al costat de Lina Òdena. Primer anà a França, va ser internada al camp de concentració d'Argelers d'on va fugir. A París va col·laborar amb l'organització de la SSU; va ser processada i expulsada de França. Va anar a Mèxic on es va casar amb Josep Serradell (Roman). Va tornar a Espanya i es va incorporar al treball clandestí a les files del PSUC.²

Els argentonins ressenyats són de qui dispo de dades en aquest moment. No m'agradaria oblidar-me d'altres que també van formar part de la diàspora forçosa de l'exili a causa d'haver tingut un compromís polític amb el règim democràtic de la República i la Generalitat. Per ells, doncs, el nostre record i admiració per la seva lluita compromesa en una societat més justa.

Avui, recuperar la memòria democràtica és imprescindible per múltiples raons entre les quals podem destacar-ne dues: la primera perquè és un deure de justícia històrica vers aquells ciutadans que, en adquirir un compromís públic en lluita per una societat més justa, van haver de fer front a la repressió dictatorial. La segona perquè és un deure vers la societat actual; recuperar la memòria de la guerra civil i del franquisme pot contribuir, sens dubte, a l'exigència d'una qualitat democràtica que, malauradament, no té avui la democràcia espanyola.

2.-Les dades de les persones exiliades d'Argenton estan extretes del *Diccionari del moviment obrer dels Països Catalans* (Barcelona: Universitat de Barcelona i Edicions de l'Abadia de Montserrat, 2000) en el qual l'autora hi va col·laborar amb biografies de la comarca del Maresme.